

НЕНОРМАТИВНА ЛЕКСИКА В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Пилипишина І.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут права та психології
Кафедра журналістики та засобів масової комунікації
pylypyshyna25@gmail.com

Науковий керівник – *Голубінка Н. І.*, старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Ненормативна лексика – це неприпустима лексика, яку мовці сприймають як відразливу та непристойну. У це визначення входять такі поняття, як блюзнірство, прокльони і лайка. Склад ненормативної лексики визначається набором соціолектів (сленг, жаргон, арго, просторіччя) та стилістично зниженої лексики (вulgаризми, лайлива, обценна лексика, дисфемізми, суржик, евфемізми).

Ми розглянемо два найбільш вживаних види ненормативної лексики в українській мові – лайку та жаргон.

У поемі «Енеїда» Івана Котляревського є такі оригінальні форми: Юнона – *суча дочка*, Венера – *плюгава, невірна, пакосна, халява*, Нептун – *«іздавна був дряпичка»*, Еол – *хабарник*. Також траплялися такі слова та вирази, як *дурень, морду розміжжу, чортів сороки* [1]. У соціально-побутовій повісті-хроніці Івана Нечужа-Левицького «Кайдашева сім'я» натрапляємо на гострі слівця, як-от: *брешеш, дулю візьмеш, паскуда, зіпхну, цвікаєте в очі, гризешся, дівка, здуріла, натовчу мордою, паскудство, дідько, чорт вашого батька знає, геть собі ік нечистій матері, на чортового батька, бий тебе сила Божа* [2]. За допомогою лайливої лексики герої намагаються знищити один одного й добирають для цього «найвишуканіше» мовні засоби: *Брешеш, брешеш, як стара собака!; В тебе вже розуму, як у дірявому горшку; Чорна як сам чорт*; епітети: *люта змія, бісова дочка, дурна жінка, лисий дідько, іродова душа, стара сука, іродів шинкар, стара відьма*; метафори і гіперболи: *...ходить по хаті, полум'ям на мене дише, а з носа гонить дим кужелем, На словах, як на цимбалах грає, а де ступить, то під нею лід мерзне, а як гляне, то од її очей молоко кисне, Ще й нас убгаєш у свою скриню*; евфемізми: *причепи, ледащо*; фразеологізми: *Хліб їсти добре тямить, Я скажу слово, а вона десять* [2].

У літературі постмодернізму серед низки жаргонізмів найчастіше вживають лексеми, що називають осіб, як-от *мент, браток, козел* [3]: *Тобі справді годилося б з'їздити черевиком по зубах, – цідив Хомський, – і особливо за того «козла»* (Ю. Андрухович) [8].

Серед молодіжних жаргонізмів виділяють такі: *бурсак*, *предки*, *чуви́ха*, *лотра* [3]: *...о́чі юнака викликали сторожку повагу до... загадкового «бурсака», який ні перед ким не розводився ні про себе, ні про вчителів* (В. Лупейко); *Стояв перед спантеличеними Мірошниками, «предками»...* (В. Лупейко) [7]; *Кльова ти чуви́ха!* (О. Забужко); *...лотра радісно ринулась... навперейми...* (О. Забужко) [6]. Зрідка українські автори позначають дії кримінальними жаргонізмами: *стукати*, *дрейфити*: *Причепилівка трохи було пореготала... як військоматів ця на гарячому «застукала» рідна жіночка...* (В. Лупейко) [7]; *Доки хтось незнайомий не ляснув мене по спині: – Толя, не дрейф!* (Б. Жолдак); а також молодіжними: *злизняти*, *вписатися*, *кайфувати*: *А той журналога «обмив» у редакторському кабінеті джентльменську угоду та й «злизняв»* (В. Лупейко); *...Петрик «сходу» «вписався» у тіло й душу торфотехнікуму* (В. Лупейко) [7]; *Замахалась ти, «золотце». Ох, замахалась* (О. Забужко); *...кайфувала як наркоман...* (О. Забужко) [6]; *Тож, хоч тікай, «любов к отчизні». В цих краях завжди була за кайф* (С. Жадан) [4]; *Дівчинка лущить волоські горіхи. І дівчинці, певно, з цього кайфово* (С. Жадан) [5].

Отже, ненормативна лексика підсилює емоційно-експресивне забарвлення тексту, створює відповідний гумористичний колорит та служить яскравим засобом характеристики персонажів. Молодіжні жаргонізми та лайку українські автори вживають переважно для того, щоб надати текстам невимушеності, легкості. Зазвичай такий стиль написання не ускладнює сприйняття матеріалу, робить його ближчим до читача.

Література

1. Котляревський І. Енеїда ком. О.Ставицького; мал. А. Базилевича. Київ: Радянська школа, 1989. 270 с.
2. Нечуй-Левицький І. С. Кайдашева сім'я: повісті, н'єса. Харків: Фоліо, 2006. 351 с.
3. Ставицька Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценізми. Евфемізми. Сексуалізми. К. : Критика, 2008. 454 с.
4. Жадан С. Цитатник: Вірші для коханок і коханців. Харків: Фоліо, 2009. 224 с.
5. Жадан С. Лілі Марлен. Харків: Фоліо, 2009. 186 с.
6. Забужко О. Польові дослідження з українського сексу. Київ: Комора, 2015. 120 с.
7. Лупейко В. На крутих роздоріжжях. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2007. 344 с.
8. Андрухович Ю. Рекреації. Харків: Фабула, 2017. 240 с.